

**ЯКІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ І ЙОГО РОЛЬ В
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ**

Тітов Олександр Олегович,
магістр,
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна
Тарасенко Ірина Олексіївна,
д.е.н., професор,
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Анотація. Кредитування – це найважливіший напрямок активного бізнесу для банку, оскільки кредитний портфель зазвичай становить від однієї третини до половини загальних активів. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та невід’ємна частина його активів, що мають власну прибутковість та ризик. Тому, щоб успішно надавати кредити та забезпечувати їх погашення при одночасному збільшенні прибутковості кредитного бізнесу, банки повинні запровадити ефективну і гнучку систему управління кредитним портфелем. Цього можна досягти, вирішивши теоретичні та практичні питання щодо підходів і процесів управління кредитним портфелем комерційного банку. В статті розглянуто теоретичні основи управління кредитним портфелем, уточнено сутність поняття „кредитний портфель” та його роль з урахуванням сучасних економічних умов, оцінки, сегментації, класифікації та управління підходами до формування кредитного портфеля; обґрунтовано методи та заходи для захисту від кредитних ризиків, які дозволяють мінімізувати можливі збитки для комерційних банків; визначено напрями покращення управління кредитним портфелем для комерційних банків.

Ключові слова. Кредитний портфель, кредитний ризик, комерційний банк, кредитні операції.

Ефективність кредитної діяльності банків на сьогодні є важливим, якщо не вирішальним, фактором життєдіяльності банків, а кредитний портфель становить більше половини всіх активів банку. В структурі активів банку кредитний портфель є єдиним цілим та складовою частиною активів, що має свій рівень доходності та ризику. Тому для успішного кредитування банки повинні упроваджувати ефективну систему управління кредитним портфелем. Досягнути цього можна завдяки вивченню теоретичних і практичних питань щодо підходів та процесу формування і управління кредитним портфелем комерційного банку в умовах економічної кризи, визначення проблем, які характерні в управлінні кредитним портфелем банку сьогодні та встановлення можливих шляхів їх вирішення.

Кредитна активність банку виступає одним з необхідних джерел залучення коштів в економіку країни і підтримки її оптимального функціонування. Банківське кредитування сприяє активізації державного і підприємницького секторів економіки, окремих домогосподарств. Однак сьогодні процес банківського кредитування потребує вдосконалення. Це стосується і формування кредитного портфеля, який займає головне місце в діяльності комерційних банків, оскільки дозволяє більш чітко розробляти їх стратегію і тактику, а також визначати можливості з кредитування клієнтів і розвитку ділової активності. Дієвий і якісний кредитний портфель сприяє максимізації прибутковості як окремого банку, так і загального результату діяльності банківської системи України. Згідно з визначенням Національного банку України, кредитний портфель – це сукупність всіх банківських позик, структурованих за певними параметрами відповідно до завдань, визначених кредитною політикою банку. Сутність кредитного портфеля розглядається також через його функції, до яких відносять [1]: розподільну та перерозподільну; заміщення грошей кредитними операціями; об'єднання

кредитів; мінімізації кредитного ризику; розширення та диверсифікації доходної бази банку. Однак деякі з них, на думку науковців [2], є похідними від загальновідомих функцій кредиту, а деякі є особливими з огляду на специфіку кредитного портфеля. Залежно від цілі банк формує кредитний портфель певного типу, який в загальному вигляді є характеристикою портфеля, що показує взаємний зв'язок прибутку та ризику. Розгляд кредитного портфеля вимагає обмірковування його структури залежно від групи ризику, безпеки, структури власності позичальників тощо. У сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить від належної оцінки ризику, який банк свідомо бере на себе при здійсненні різних операцій. Для банківського сектора важливо не уникати ризику в цілому, а передбачити та мінімізувати його, застосовуючи різні методи адміністрування ризиків. Крім цього, кредитний портфель характеризується розміром та структурою. „Розмір кредитного портфеля” розглядається стосовно всіх активно-пасивних операцій банку, а також відносно розміру кредитних портфелів інших банків і оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. Натомість, „структура кредитного портфеля” – це співвідношення конкретних видів кредитних операцій в кредитному портфелі банку.

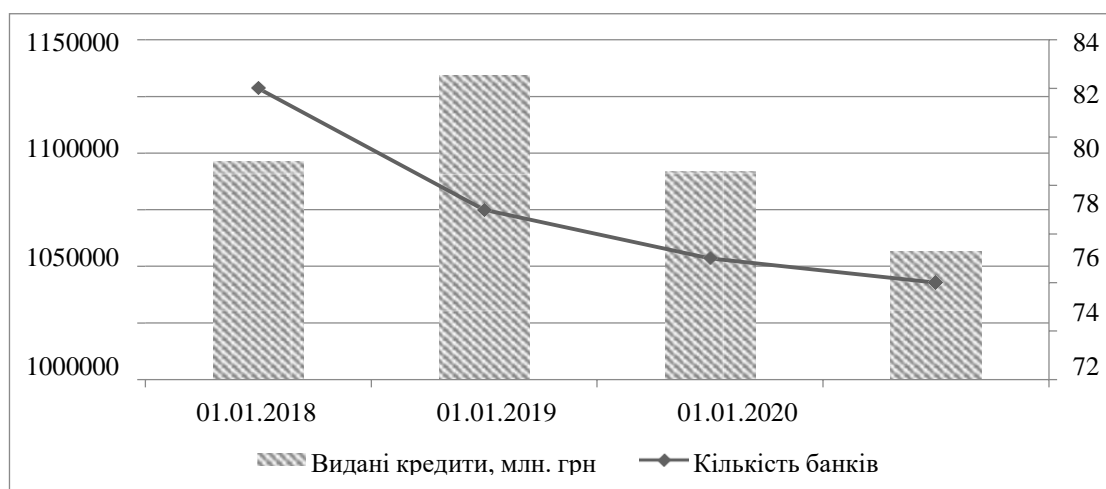

Рис.1 Динаміка обсягів кредитного портфеля та кількість банків України станом на 1 січня в період з 2018 по 2020 рр. [3, 8]

Динаміку обсягів кредитного портфеля та чисельності банків України

станом на 1 січня у період з 2018 по 2021 р. наведено на рис.1. Аналіз даних рис. 1 дозволяє зробити висновок, що у 2018-2019 р. кредитний портфель банків України в динаміці збільшувався, не дивлячись на те, що кількість банків при цьому зменшувалася. Проте у 2020 р. відбулося зниження кредитного портфеля банківського сектору України, яке продовжилося і у 2021 р. Такі обставини стали наслідком погашення кредитів державних монополій та дочірніх компаній міжнародних груп. Також на зменшення кредитного портфелю вплинула ситуація зі світовою пандемією COVID-19, яка призупиняла активність економічних суб'єктів в Україні.

Надання кредитів є найпоширенішою операцією банків, а кредитні операції охоплюють більш 60 % усіх загальних активів банку [3]. Досить важлива роль цього показника може вказувати на те, що банки занадто перевантажені позиками. Існує думка, що значення цього показника понад 65% є завищеним [3], однак ліквідні банки мають нижчий рівень даного коефіцієнта, але більшу частку ресурсів у короткострокових коштах грошового ринку та в інвестиційних цінних паперах, які, у свою чергу, можуть вільно конвертуватися в грошові кошти та потім видаватися у формі позик.

Аналіз частки кредитного портфеля в активах банків показує, що у 2018-2019 рр. її значення сягало 78% і 82% [8] відповідно, що свідчить про перевантаженість суб'єктів банківської діяльності кредитними операціями. У 2020 р. цей показник набув значення 69%, на початок 2021 р. досягнув рівня 52% [3]. Такі зміни відбулися внаслідок пандемії, яка вплинула на економічну ситуацію в усіх країнах світу, внаслідок чого банки не могли в повному обсязі провадити кредитні операції. За даними Національного банку України [3], рівень кредитного портфеля українських банків протягом 2021 року продовжує покращуватись. Аналізуючи непрацюючі кредити (NPL) на початок 2021 р., можна відзначити, що їх частка в Україні становила 41% [5]. Але такий стан був не завжди. Починаючи з 2018 р. частка непрацюючих кредитів поступово скорочувалася. Масштабну роботу провели державні банки в 2020 р.: за рік вони списали 30,6 млрд. грн. та 3,1 млрд у долларовому еквіваленті [3]. Це

дозволило їм знизити частку непрацюючих кредитів з 63,5% до 57,4%. У результаті загальний відсоток NPL в банківському секторі знизився за 2020 р. на 7,4 в.п.

До нових заходів, що здійснює Національний банк з метою стабілізації ситуації, яка спричинила розповсюдження COVID-19, відносяться зміни в нормативно-правових актах, а конкретно Постанові НБУ № 97 „Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України” [4]. До таких специфічних заходів доцільно віднести відтермінування подання банками річної фінансової звітності, а також перенесення оцінки бізнес-моделей банків. При цьому Правління Нацбанку загостило увагу на ситуації з обслуговуванням позичальниками кредитів, зазначивши таке [7]: до всіх кредитів, що станом на вечір 7 березня 2020 р. були працюючими та обслуговувалися, можна практикувати пільговий режим обслуговування на період карантинних заходів, і це не матиме негативного впливу на капітал банку. Доцільно зауважити, що якість загального кредитного портфеля підвищилась майже в усіх групах банків. Найвідчутніше – у приватних та іноземних фінансових установах (за виключенням банків з російським капіталом) до 20,2% [4]. Однак як вважають аналітики, банки можуть зіштовхнутися з погіршенням якості кредитного портфеля, насамперед в сегменті кредитів фізичних осіб, який останнім часом активно зростає. Найвірогідніше, погіршиться платіжна дисципліна і у суб'єктів малого та середнього бізнесу, які зазнали основного удару внаслідок карантинних обмежень. Як зазначає центральний регулятор банківської діяльності України, основним викликом для прибуткової діяльності банків надалі будуть збитки від погіршення якості кредитного портфеля, що призведе до зростання відрахування в резерви [3]. Водночас, процентні та комісійні доходи надалі зростатимуть, тому очікується, що до кінця 2021 року банківський сектор залишиться прибутковим.

Оскільки метою є дослідження і аналіз кредитного портфеля вітчизняних банків, проаналізуємо кредитний портфель банку України – АТ „КБ

„ПриватБанк”. В ході реструктуризації Банк змінив валюту кредитів на гривню, знизив процентні ставки, збільшив тим самим строк погашення кредитів до 2024 і 2025 років. З метою зменшення ризикованості кредитної діяльності АТ КБ „ПриватБанк” використовує різні варіанти повернення боргів, зокрема обмежуючи кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищуючи вимоги до забезпечення кредиту та вживаючи інші заходи відповідно до чинного законодавства. З огляду на це, пропонується оптимізувати структуру кредитного портфеля банку з метою зниження кредитного ризику та одночасної максимізації прибутку банку від кредитних операцій, що позитивно позначиться на показниках ефективності роботи банку.

Розробка заходів з оптимізації рівня кредитного ризику – один із напрямів підвищення кредитного процесу окремо та загальної системи управління фінансовими потоками банку в цілому, а не тільки банківськими ризиками. Одним із напрямів аналізу процесу адміністрування кредитних ризиків є дослідження вартості кредитних ресурсів. Вартість кредитних ресурсів можливо розглядати як інтегральний показник імовірності збільшення кредитного ризику. Вартість кредитних ресурсів кореспондується з умовами зниження кредитного ризику, наприклад, за рахунок застосування різних методів його хеджування. Аналіз вартісних аспектів залучених ресурсів і наданих кредитів також дозволяє дослідити тенденції змін кредитних і депозитних ставок, обсягів їх залучення, встановити прийнятні умови для розширення клієнтської бази як з урахуванням залучення ресурсів, так і їх ефективного розміщення. Кредитний ризик – один з основних чинників, що впливає на величину відсоткової ставки за користування кредитом.

В результаті вивчення теоретичних та практичних питань якості кредитного портфеля як банківського сектору України в цілому, так і АТ КБ „Приватбанк” [6] було встановлено, що незважаючи на швидке скорочення кількості діючих банків, загалом протягом досліджуваного періоду кредитний портфель покращився завдяки ефективній політиці Національного банку

України та реформ у банківському секторі. Посилення умов діяльності банків у секторі кредитування дозволило покращити якість кредитного портфеля в досліджуваному банку АТ КБ „Приватбанк”. Однак сьогодні в кредитному портфелі банку є негативні явища, які підвищують ризикованість кредитних операцій. На тлі пандемії COVID-19, незважаючи на подальше здешевлення кредитів, попит як з боку підприємств, так і з боку приватних осіб на кредити знизився, що призвело до зменшення кредитного портфеля банків. Разом з тим, робити висновки про загальний вплив пандемії та карантинних обмежень на якість кредитного портфеля ще зарано, оскільки існує невизначеність щодо темпів відновлення окремих галузей економіки. Для того, щоб кредитна діяльність банківського сектору мала тенденцію до зростання, доцільно, по-перше, послабити обмеження НБУ щодо стрестестування, оскільки макроекономічні та інші параметри, що лежать в основі стрестестів є досить суворими для сучасних реалій і потребують перегляду; по-друге, змінити вимоги до формування резервів; по-третє, необхідно створити умови для розвитку іпотечного кредитування, що підвищило б здатність банків до управління процентними ризиками та стимулювало до довгострокового кредитування. Для вдосконалення заходів щодо запобігання кредитному ризику банк повинен враховувати вартість кредитних ресурсів в процесі управління кредитним ризиком. Це визначить часовий інтервал та доцільність коригування процентів за кредитами, що має вирішальне значення для вдосконалення інструментів аналізу в процесі управління кредитним ризиком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкін М.Ф. *Банківські операції*: Підручник. Київ. 2000. 384 с.
2. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2010. №2 (27). С.157-163.
3. Огляд банківського сектору (лютий 2021 року) // Офіційний сайт

Національного банку України. URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-02.pdf

4. „Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України” (Постанова Національного банку України (від 18 липня 2019 року № 97)). // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://old.bank.gov.ua/document/download?docId=99904456>

5. Звіт про фінансову стабільність (червень 2021 року) // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability>

6. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/>

7. Звіт про фінансову стабільність (грудень 2020 року) // Офіційний сайт Національного банку України. URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4

8. Огляд банківського сектору (серпень 2019 року) // Офіційний сайт Національного банку України. URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2019-08.pdf?v=4